

OILA VA G‘OYAVIY TARBIYANING FALSAFIY TAHLIL.

G‘afurov Doniyor Oripovich-Buxoro muhandislik-texnologiya instituti “Ijtimoiy fanlar” kafedrası dotsenti, falsafa fanlari doktori (PhD).

Annotatsiya: Ushbu maqolada Oila masalasi mustaqil O‘zbekiston sharoitida muhim ahamiyat kasb etishi hamda oila soglom va mustahkam bo‘lsa, mahallalarda tinchlik va hamjihatlikka erishilishi ko‘rsatilib o‘tilgan va oila farovonligi-milliy farovonlik asosi ekanligi haqida bayon qilingan.

Tayanch so‘zlar: Oila, g‘oyaviy tarbiya, ta‘lim, fan, tarbiya, barqaror taraqqiyot, ma‘naviy yetuklik.

Аннотация: В данной статье показано, что вопрос семьи важен в условиях независимого Узбекистана, и если семья здорова и крепка, то в округах будет достигнут мир и согласие, а также констатируется, что благополучие Семья является основой национального благосостояния.

Ключевые слова: Семья, идеологическое воспитание, образование, наука, образование, устойчивое развитие, духовная зрелость.

Annotation: In this article, it is shown that the issue of the family is important in the conditions of independent Uzbekistan, and if the family is healthy and strong, peace and harmony will be achieved in the neighborhoods, and it is stated that the well-being of the family is the basis of national well-being.

Key words: Family, ideological education, education, science, upbringing, sustainable development, spiritual maturity.

Dunyoda g‘oyaviy hamda informatsion xurujlar, turli mafkuraviy, ma‘naviy tahdidlar avj olayotgan bugungi kunda yoshlarimiz ma‘naviyatini yuksaltirish, tafakkurida sog‘lom dunyoqarash asoslarini shakllantirish muhim ahamiyatga egadir. Buning eng samarali usuli mafkuraviy tarbiyani to‘g‘ri tashkil etishdir. Ilmiy adabiyotlarda qayd etilishicha: “Mafkuraviy tarbiya - inson, ijtimoiy guruh,

millat, jamiyat dunyoqarashini shakllantirishga, ularni muayyan maqsadlarni ifoda etadigan g'oyaviy bilimlar bilan qurollantirishga yo'naltirilgan jarayon. Oila – kishilarning tabiiy-biologik, huquqiy, ma'naviy munosabat-lariga asoslangan birlikdir. Oila masalasi mustaqil O'zbekiston sharoitida muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki, birinchidan, O'zbekiston aholisining deyarli yarmi – maktabgacha va maktab yoshidagi bolalardir. Ikkinchidan, sog'lom avlod o'stirish kelajagimiz garovidir. Mustaqillik munosabati bilan o'zbeklarning oilaviy hayotida istibdod yillarida ta'qiq ostida bo'lgan ba'zi xususiyatlarini tiklash masalasi hozirgi vaqtda ham hal qilinmoqda. Masalan, tarixan tashkil topgan hovlining ichki va tashqi hovliga bo'linishi – xalqning milliy ruhini, iymonu-e'tiqodini, toatu-ibodatini aks ettirgan. Hovlilarning ichki va tashqiga bo'linishi ayollarda farosat va malohat tuyg'ularini shakllantirishga, farzandlarning har xil odamlar nigohidan yiroqroq bo'lishga, ortiqcha gap-so'zlarni eshitmaslikka, kattalarning gapiga aralashmaslikka imkon bergan. Ayniqsa, bu milliy odat to'y va azalarni o'tkazishda katta qulayliklar tug'dirgan. Ovro'pa madaniyatining ba'zida ko'r-ko'rona targ'ib qilinishi oilaviy tarbiyada ham o'z aksini topdi, tarbiyaviy ta'sirning kamayishiga ojizlanishiga olib keldi, ma'naviy qashshoqlanish kuchaydi.

Respublikamiz milliy istiqbolga erishgach, halqimizning oilaviy qadriyatlari asta-sekin tiklanmoqda., sun'iy ravishda turmushga kiritilgan ayrim oilaviy marosimlar xalq nazaridan qolib bormoqda. Ayni bir paytda sun'iy ravishda hayotdan siqib chiqarila boshlangan urf-odatlarimiz oila turmushimizda tiklanmoqda (masalan, beshik to'yi). Bunday urf-odatlar oilani mustahkamlashning qo'shimcha yo'llaridan biridir. Davlatning oilaga munosabati mamlakatimizdagi oilalarning mustahkamlanishiga, sog'lomlashishiga kuchli ta'sir qiladi, chunki oilalarning serfarzandligi jihatidan O'zbekiston MDH davlatlari orasida Tojikistondan keyin ikkinchi o'rindadir. O'zbek oilasining boshqa oilalar bilan o'xshashligi, umumiyliги bilan bir qatorda, uning o'ziga xos jihatlari ham mavjud.

O'zbek xalqida nikoh eng avval arshi a'loda o'qilur, keyin esa yerda degan naql behudaga aytilmagan. Ota-bobolarimizning azaliy tushunchalari bo'yicha, nikoh ilohiy ahd, oila muqaddasdir. "Xotinlaringiz ziyoratgohingizdir", deyiladi

Qur'oni karimning "Baqara" surasi, 223-oyatida. Bu so'zlar bilan oila tuzishda birinchi muddao-farzand ko'rish ekaniga ishora qilinmoqda. Ma'lumki, g'oyaviy tarbiya olib borishning muhim vosita, ob'ektlaridan birini oila tashkil qiladi. Chunki g'oyaviy tarbiyaning bu jarayondagi bosh maqsadi oilada milliy istiqlol g'oyalarining oila a'zolari ongi va qalbiga singdirish hisoblanadi. Oilada bolalar dunyoga keladi. Oila ularni ulg'aytiradi, tarbiyalaydi.

Oilada bolalar tarbiyasida otaning qattiqqo'lligi, onaning mehribon-ligi hal qiluvchi omillardandir. Oiladagi umumiy sog'lom iqlim, muhit, mehr-muhabbat, mehr-oqibat, o'zaro hurmat, tinch-totuvlik, ota-onaning bilim saviyasi, iymon-e'tiqodliligi, dunyoviy va diniy ilm-ma'rifatdan xabardorligi, nimalarni birinchi darajada, nimalarni oxirgi o'rinda ko'rishi, yetakchi g'oyaning qayoqqa yo'nalganligi, pulga va puldorlikka munosabati va shu kabi juda ko'pgina narsalarga ham bog'liqdir.

Ma'naviyatsiz, ruhiyatsiz, g'oyaviyliksiz moddiy farovonlikka ham, umumtaraqqiyotga ham erishib bo'lmaydi. Ma'naviy, ruhiy, g'oyaviy qashshoqlik milliy tanazullga olib boradi. Nohalol ayoldan halol farzand dunyoga kelmaydi. Umuman nopok ayolni Ona deb sharaflab bo'lmaydi.

Xalqimizning "Qush uyasida ko'rganini qiladi", "Onasini ko'rib qizini ol" degan maqollar behudaga aytilmagan.

O'zbek oilasining tashqaridan sezilmaydigan o'ziga xos ichki qonun – qoidalari, axloqiy mezonlari mavjud. Avvalo o'rindan barvaqt turish shart. Rizq-ro'z tongda ulashiladi., deyishadilar. Barvaqt turilgan kuni ish, o'qishning unumli bo'lishi hammaga ma'lum. Qolaversa, tonggi havo musaffo bo'ladi, kishining sog'ligi uchun foydali, kayfiyatini ham tetik qiladi. Ikkinchidan, yuz-qo'lni yuvmasdan hol-ahvol so'ralmaydi; qo'l-yuz yuvilganidan keyingina kichiklar kattalarga salom beradilar. Ayollar nonushta hozirlaydilar. Qizlar, kelinlar hovli-ro'ya, ko'cha eshigi oldini supurib suv sepib qo'yadilar. Bu ish oqshomda yana takrorlanadi.

Nonushtaga, umuman dasturxonga birinchi bo'lib oilaning yoshi ulug'i qo'l uradi, tabarruk nonni ham ushatadi. Ish yoki o'qishga oilaning yoshi ulug'idan

deylik, hayot bo'lsa bobolaridan, buvilaridan fотиha olib ketiladi. Qaytishda ham avval ularga uchrashilib, salom beriladi, hol-ahvol so'raladi. Ular bunday izzat-hurmatdan mamnun bo'lib, yoshlarni duo qiladilar. Bir og'iz shirin so'z odamning charchog'ini yozib yuboradi, asabini joyiga keltiradi, ruhini tetiklashtiradi. Odam odam bo'lib yaratilganligidan, oilasi borligidan g'ururlanadi. Mana shuning uchun ham oilani rohat-farog'at, tinchlik, xotirjamlik maskani deydilar.

Yurtimizda ibratli oilalar juda ko'p. Lekin "guruchning kurmagi arpaning kesagi" deganlaridek oilalar borki bu yurtda g'oyaviy, tarbiyaviy ishlarni olib bormasa imkonning o'zi yo'q. Chunki shunday oilalar mavjudki, ularning ayrim a'zolari turli begona, yot, zararli g'oyalar ta'siriga berilib ketgan. Jumladan, Sho'rchi tumanidagi Toshmat Berdiev fermerlar uyushmasida to'rt aka-uka Bekmuradovlar oilasining farzandlaridan besh nafari "Hizbut-tahrir" harakati ta'siriga, Jarqo'rg'on tumanidagi Boymoqli qishlog'ida yashovchi Shoymardonovlar oilasidan uch aka-uka birdaniga yot, zararli, begona g'oyalar ta'siriga tushib qolgan. Bunday va boshqa oilalar o'rtasida g'oyaviy tarbiya natijasidagina oilani sog'lomlashtirish mumkin.

Shubhasiz shuni qayd etib o'tish kerakki, milliy istiqlol g'oyalarini amalga oshirish, avvalo, har tomonlama bilimli, ma'naviy, jismoniy va aqliy yetuk insonlarga bog'liq. Bu esa har bir yurtdoshimizning ma'naviyati, dunyoqarashi, tasavvur, e'tiqodiga oid ko'nikmalarni oilada tarbiyalashni taqoza etadi. Binobarin, milliy mafkuramizga xos ilk tushunchalar inson qalbi va ongiga, avvalo, oila muhitida singadi.

Oila, uning asrlar mobaynida saqlanib kelayotgan muqaddas an'analari orqali yoshlarda Vatanga muhabbat, iymon-e'tiqod, ma'suliyat, vatanparvarlik, insonparvarlik, ilmga ishtiyoq va madaniyat ko'nikmalari shakllanadi. Zero, har bir fuqaro oilaning jamiyatdagi o'rni va vazifasini, Vatanning ostonadan boshlanishini tushunmasdan turib, o'zini mukammal inson deb his qila olmaydi.

Har qanday tarbiyada bo'lganidek milliy tarbiyada ham aniq maqsadlar ko'zlanadi. Globallashuv avj olayotgan bugungi kunda milliy tarbiyaning strategik yo'nalishini keng ma'nodagi ma'naviyatimizni millatimizga yot bo'lgan turli

zararli ta'sirlardan himoya qilish, uni yoshlarimiz ongi, qalbi, dunyoqarashining ajralmas qismiga aylantirish tashkil qiladi.

Milliy tarbiya oiladan boshlanadi, mahalla va ta'lim tizimida davom ettiriladi. Chunki, shaxs ma'naviyati, uning dunyoqarashi, insonning tasavvur va e'tiqodiga aloqador ko'nikmalar majmui asosan oilada shakllanadi. Shu ma'noda, oila – haqiqiy ma'naviyat o'chog'i, mafkuraviy tarbiya omili va muhitidir. Binobarin, milliy mafkuramizga xos ilk tushunchalar inson qalbi va ongiga avvalo oila muhitida singadi. Bu jarayon bobolar o'giti, ota ibrati, ona mehri orqali amalga oshiriladi.

Oila, uning asrlar mobaynida saqlanib kelayotgan muqaddas an'analari orqali yoshlarda Vatanga muhabbat, iymon e'tiqod, mas'uliyat, vatanparvarlik, insonparvarlik, ilmga ishtiyoq va madaniyat ko'nikmalari shakllanadi. Zero, har bir fuqaro oilaning jamiyatdagi vazifasini, Vatanning ostonadan boshlanishini tushunmasdan turib, o'zini mukammal inson deb his qila olmaydi. Bolalarda yoshlikdan xalq va yurt taqdiri uchun fidoiylilik tuyg'usini shakllantirish mafkuraviy tarbiyada muhim o'rin tutadi. Buning uchun bola hayotining dastlabki yillaridan boshlab, uni narsalar olami bilan tanishtirishning milliy an'alarimizga xos shakllarini qo'llash lozim.

Bolalarda yoshlikdan halq va yurt taqdiri uchun fidoyilik tuyg'usini shakllantirish g'oyaviy tarbiyada muhim o'rin tutadi. Buning uchun bola hayotining dastlabki yillaridan boshlab, uni narsalar olami bilan tanishtirishning milliy an'alarimizga xos shakllarini qo'llash lozim. Bu jarayonda milliy turmushimizga yot bo'lgan "jangari" o'yinchoqlar, multfilm, kinofilmlarni imkon qadar foydalanmaslik kerak. Sharqona odob va bashariyatning ezgu intilishlarini aks ettiruvchi o'yinlar, o'yinchoqlar, rasmlar, kitobchalar, milliy ertaklar asosida yaratilgan multfilmlar bolalarda ilk yoshlikdan g'oyaviy qarashlarning to'g'ri shakllanishida qo'l keladi. Masalan, bolalar o'rtasida mashhur bo'lgan "Zumrad va Qimmat", "Yoriltosh", "Xo'ja Nasriddinning sarguzashtlari" kabi qator ertaklar orqali bolalarda yaxshilikka muhabbat, yomonlikka nafrat tuyg'ularini tarbiyalash,

adolat tantanasiga ishonch hissini uygʻotishi mumkin. Shu maʼnoda oila gʻoyaviy tarbiyada muhim rol oʻynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Falsafa qomusiy lugʻat.-T.: Sharq, 2004, 250 b.
- 2.Rahimboeva D.A. Semeyno-bytovye traditsii v formirovanii natsionalnogo samosoznaniya molodyoji. Avtoref. Diss.na sois.us.st. kand. filos. nauk. - Toshkent: 1993.
- 3.<https://lex.uz/docs/6445145>
- 4.Toʻychieva T.T. Oʻzbek maʼnaviy qadriyatlar tizimida urf-odat, anʼanalarning oʻrni: Dis. falsafa fan. nomzodi. 2000. - 26 b.
- 5.Mansurov A., Ibrohimov N., Tuxliev N., Hasanov A. Yer va ayol burchi. Saylanma hadislar. –T., 1998. –B. 39;
- 6.Yusupova N. Islomda ayol huquqlari. –T.: Islom universiteti. 2006. –B.38;
- Musurmonova O. Maʼnaviy qadriyatlar va yoShlar tarbiyasi. –T.: Oʻqituvchi,1996, -B. 4.